

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

עירובין מב-מה | פרשת האזינו-שובה | גליון מס' 38

דף מב.

אמר רב נחמן אמר שמואל: היה מהלך ואינו יודע תחום שבת מהלך אלפים פסיעות בינוניות, וזו היא תחום שבת- ופירש"י וז"ל: "דרך הליכתו של אדם אמה" עכ"ל.

המג"א (סי' שצ"ז סק"א וסי' ש"א סק"ב) הביא דברי מהר"י ווייל (סי' עה) דהשיעור פסיעה בינונית שכתב רש"י דהיינו אמה הוה ע"ז הדרך, (בסי' ש"א כתב) "שיהא חצי אמה בין רגל לרגל וכף הרגל הוא ג"כ חצי אמה", ובסי' שצ"ז כתב: "היינו אורך ב' מנעלים מנעל א' מקום מצד הרגל ומנעל הא' בין רגל לרגל".

וראה בביאור הלכה שם שכתב: ופשוט דאם הוא אדם ארוך שפסיעה בינונית שלו הוא יותר מאמה דצריך לשער באדם בינוני דעלמא שהרי יותר מאלפים אמה אסור לילך בשבת ואסמכוהו אקרא וכמ"ש בתו"ש. וכן פשוט דאם הוא אדם ננס שפסיעותיו קצרות ואינו מחזיק כשיעור אמה יוכל לילך יותר מאלפים והשו"ע מיירי באדם בינוני.

וכתב בחידושי הריטב"א שם דאפילו בשבת יכול למנות ולעשות כן אם הוא צריך ללכת אותם בשבת לשום צורך שבת, ומונה אותם בינו לבין עצמו והויא לה כמדידה דמצוה דשריא כדאיתא בשלהי מסכת שבת (קנ"ז א').

דף מג.

הני שב שמעתא דאתאמרן בצפרא דשבתא קמיה דרב חסדא בסורא בהדי פניא דשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא מאן אמרינהו לאו אליהו אמרינהו- כתב הגאון מהר"ץ חיות להגאון בעל החתם - סופר (מובא בשו"ת או"ח סי' י"ח) שחידש דכל דין שאמר ת"ח סמוך לסילוקו מן העולם הרי זה בכלל לא בשמים הוא. וראיתו הוא מהא דכתב במס' ב"מ דף

פ"ו ע"א דאיפלגי במתיבתא דרקיעא בדין ספק בהרת קודמת לשיער טמא, דקוב"ה אמר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח רבה בר נחמני דאמר אני יחיד בנגעים וכו', כי הוה ניחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהרה, (וכיון דנח נפשיה במדבר נשיב זיקא ואויש ביני קני), נפל פתקא מרקיעא בפמבדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה.

והרמב"ם (בה' טומאת צרעות פ"ב ה"ט) פסק דטמא. וכתב הכס"מ דטעמו דכיון דמפ"ד דנגעים בסוף הפרק (מ"א) נחלקו בזה ת"ק ור' יהושע ע"כ פסק כת"ק, והוסיף שם בזה"ל: "ואף על גב דבפרק הפועלים אמרינן דקוב"ה אמר טהור, לא בשמים היא, ואף על גב דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור ויצאה נשמתו בטהרה, י"ל דכוון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי, הוי בכלל לא בשמים היא, ואינו כדאי להוציא מכלל שבידינו דהלכה כת"ק" עכ"ל. הרי חזינו מדברי הכס"מ בפירוש דכל שאמר ת"ח דין סמוך למיתתו, הר"ז בכלל תורה לא בשמים היא.

והשיב לו החת"ס (שם) דאין הדבר כן, דהוא דבר חדש ותמוה ובלא טעם וסברא. וראיתי דמהר"ץ חיות לאו ראיה הוא, דודאי אין כוונת הכס"מ לומר דכיון שאמרה רבה ב"נ בשעת יציאת נשמה, זה עשאו לתורה לא בשמים היא. אלא כוונת הכס"מ הי' עז"ה. דהרי רבה ב"נ נח נפשיה בשדה, וכמ"ש בגמ': שם, ואת פסקו שאמר טהור טהור אף א' לא שמע ממנו, וכמו"כ אף א' לא שמע את הבת קול אשריך רבה שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה, דהרי הי' צריך ליפול פתקא משמיא בפומבדיתא להודיע דרבה ב"נ נתבקש לישיבה של מעלה, (וכש"כ דלא ידעו כלל על איזה דין אמר רבה טהור,

כתב החתם סופר (שבת דף קמ:): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידכר דכירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי'.

בתשרי עתידין ליגאל ולר"י בניסן עתידין ליגאל, ונמצא דבכל השנה אין צריך לחוש שיבא בן דוד.

ותי הטורי אבן דיש שתי קיצין, וכדאיתא בסנהדרין (צח א) כתיב בעתה וכתוב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה, והמחלוקת של ר"א ור"י (בר"ה יא ב) הוא בקץ של בעתה, אבל בקץ של אחישנה אין זמן קבוע, וכמש"א אליהו לריב"ל "היום אם בקולו תשמעו". ועיין בפלתי יו"ד סי' ק"י.

הערוך לנר (ר"ה שם) מתרץ קושית הטורי אבן, דגאולה וביאת המשיח הם שני ענינים, ומשיח ראוי לבא בכל השנה, ומ"מ אין עתידין ליגאל רק בניסן ותשרי. (מיהו לכאורה מבואר בסוגין דלא כן, דקאמר כיון דאתי משיחא הכל עבדים הן לישראל, משמע שאז ישנו גם להגאולה).

דף מג:

דאי יש תחומין בחד בשבא, לישתרי דלא אתא אליהו וכו' - רבי אלחנן וסרמן זצ"ל (בקובץ שעורים על פסחים אות נח) תמה דאמאי לא יבא אליהו בשבת אם יש תחומין למעלה מעשרה, והא בודאי דכאשר יבא אליהו ימצא הרבה שבויים בידי עכו"ם אשר בבואו ינצלו ממות, וא"כ אמאי לא יהא מותר לבוא בשבת משום פקוח נפש שדוחה שבת.

ומשמו של הגר"ז מבריסק אמרו, הרי איתא (בפרק חלק) דאין משיח בן דוד בא רק בדור או שכולו זכאי או שכולו חייב, הבא נתאר לעצמינו שסוף כל סוף הגיע הרגע המיוחל, שבוא דור שכולו זכאי, והנה הגואל שם לדרך פעמיו. אולם דא עקא, שבת היום, ויש תחומין למעלה מעשרה. מצד שני אם ימתין עד מוצאי שבת, יש צד גדול לומר שישתנה המאזן, וכבר לא יהי' כולו זכאי. עם כל זה, אליהו הנביא בא בשבת מחמת איסור תחומין. ומזה אנו רואין איך ההלכה, בשולחן ערוך, הוא מעל הכל, ולפני כל החשבונות האחרים.

דף מד:

כאן לדעת כאן שלא לדעת - כתב בשו"ע (סי' שס"ב סעי' ה') - ואפי' באנשים שעומדים זה אצל זה בפחות מג' ואפי' כשהם מהלכים - חשובים מחיצה וביניהם רה"י, והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה, ואפי' א' מהם יודע - אסור. ואפי' אם לא הודיעם שעושה מחיצה עתה, אם קרוב הדבר שידעו, כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת, לא יעשה מהם מחיצה עוד.

וק"ו בנו של ק"ו דאף א' לא ידע דפליגי במתיבתא דרקייעא טהור א) וע"כ צ"ל דחכמי הש"ס נודע להם כל זאת או בחלום או ע"י אליהו הנביא שסיפר לא' מהם או לכולם. וע"כ כתב הכס"מ כאן דאנחנו לא שמענו בפירוש מפי רבה בדין ספק בהרת שקדמה וכו' דטהור. וכן שמענו זאת או ע"י חלום או ע"י אליהו הנביא שכך אמר רבה, ע"ז שפיר אמרינן דלא בשמים, היא ואין להוציא מהכלל דהלכה כת"ק. אבל היכא דשמעו מהת"ח עצמו מה שאמר בעת פטירתו ודאי שמקבלין דבריו, ולא אמרינן לא בשמים היא.

וע"ז הוסיף החת"ס להקשות דעכ"פ ילפינן מדברי הכס"מ, דכל שאליהו הנביא ז"ל בא ואומר לנו בשם חכם א' שאמר שכך ההלכה, אין הדברים להלכה מטעם לא בשמים היא. וא"כ יהי' ק' מסוגיין דמשמע בגמ': דאי אליהו אמר לרבה בפומבדיתא מה שאמר ר"ח בשבת בבוקר בסורא הי' רבה מקבל הדברים, (ורבה הי' מקבל דברי אליהו שכך אמר ר"ח), ולא אמרינן לגבי זה תורה לא בשמים היא.

ותי החת"ס בפשטות, דכל שאליהו אמר דחכם זה כך פסק לדינא, והרי יכולים לברר הדבר, כגון במעשה דילן כאן בסוגיא, אז שפיר יכולים לקבל דבריו ולא אמרינן בזה תורה לא בשמים היא. אבל כל שאליהו הנביא ז"ל אמר בשם חכם דין שא"א לברר הדבר, אז אמרינן תורה לא בשמים היא ולא מקבלין דבריו, וההסבר הוא דהכלל תורה לא בשמים היא, (וכמו"כ מ"ש במס' שבת ק"ד ע"א. דאין נביא רשאי לחדש דבר אחר קבה"ת), הוה משום דהוא יסוד ושורש לכל התורה כולה. דאל"ה בטלה לה התורה, ואף מצוה לא ישאר במתכונתה, דכ"א יאמר כך חלמתי, וכן אמר לי אליהו ז"ל שנתנו הדברים, ועי"ז ח"ו יתבטל התורה, וע"כ תורה לא בשמים היא ולא מקבלין שום דין חדש ורק מה שחידשו חכמי ישראל מכח התורה שיש בידינו, וע"כ אף כשאמר אליהו ז"ל ת"ח זה אמר דין זה וכעת א"א לברר הדבר הר"ז בכלל תורה לא בשמים היא ואין לקבל הדברים, ומש"ה כתב הכס"מ דאף בנודע לחכמי הש"ס בדין ספק בהרת מה שאמר רבה לפני מיתתו על אליהו ז"ל וכדו', הר"ז בכלל לא בשמים היא. משא"כ בנידו"ד דהרי הי' יכול לברר אי ר"ח באמת אמר את הני שב שמעתא, א"כ שפיר יכולים גם להסתמך על עדותו של אליהו ז"ל.

הריני נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וביו"ט ואסור לשתות יין כל ימות החול - הטורי אבן (ר"ה יא ב) תמה דאמאי אסור לשתות בכל השנה והרי ר"א ור"י נחלקו שם בר"ה דלר"א

ב. בשו"ת שערי דיעה (ח"א סי' קצ"ד) תי' דכיון דכתיבה זו נעשית ע"י האו"ת, הר"ז בגדר חכמה יתירה דאי' במס' שבת דף ע"ד ע"ב דלטוות ע"ג בהמה בשבת פטור דאין דרך טווייה בכך, ואף על פי שכתבי' דהנשים טו, התם הוה חכמה יתירה, א"כ ה"ה י"ל דאין דרך כתיבה בכך, ואף דנעשה ע"י חכמה יתירה, אין זה הכתיבה האסורה מה"ת. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' י"ט ס"ק ח', ח"ד יו"ד סי' כ' ס"ק ז') מה שתי' בזה.

דף מו:

ר"מ ורבי יהודה הלכה כר"י, רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, ואצ"ל רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, השתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מיבעיא - הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל קובץ שיעורים (בספרו על ב"ב אות תצט) חקר בהני כללי הלכתא, אם חז"ל עברו על כל מחלוקת של ר"מ ור"י, וראו שבכל מקום דעת רבי יהודה אמיתית, או דחז"ל לא דנו על כל הלכה והלכה באופן נפרד, אלא דהכריעו באופן כללי דדעתם קרובה לסברת רבי יהודה, (עיי' לעיל יג: דמפני מה לא קבעו הלכה כר"מ שלא יכלו חביריו לעמוד על דעתו). וע"ש שכתב דנפק"מ בין ב' הצדדין, בדבר שאינו נוגע בזה"ז כגון עניני קרבנות, דאי נימא דחז"ל עברו על כל מחלוקת באופן נפרד, אפשר לומר דלא הכריעו בדבר שאינה אלא הלכתא למשיחא, וכמו שצדדו התוס' שבת (ע ב) ותוס' יום טוב רפ"ג דמסכת כלים בשם שו"ת מהרי"ק.

ופשט הגר"א וסרמן זצ"ל בקוב"ש (שם אות ערב) את חקירתו ממה שדנו כאן בק"ו דר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי דהשתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מיבעיא, והתינח אי נימא דחז"ל קבעו את הכללים באופן כללי, שייך לדון ק"ו, שהרי דעתם קרובה לרבי יוסי יותר מלרבי יהודה, אבל אי אמרת דחז"ל עברו על כל מחלוקת ומחלוקת איך שייך לדון בזה ק"ו מאחר דלא עברו על מחלוקת ר"מ ורבי יוסי בנפרד. (וע"ע בשו"ת חות יאיר ר"ס צ"ד ודו"ק).

ועיין ברא"ש ב"ק (פ"ד סי' ד') שמה שפסקו חכמי הגמרא הלכתא כרב באיסורא וכשמואל בממונא, משום שידעו ששמואל הי' רגיל לפסוק דינים, ולכך הי' מדקדק בהן ויורד לעומקו, ומשכיל על כל דבר אמת. וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראות איסור והיתר, לכך סמכו על הוראותיו באיסור והיתר. עכ"ל. ועפ"י"ז כתב הרא"ש דבמה דנחלקו רב ושמואל אי וסת בדילוג הוא בג"פ או בד' פעמים. וזה נוגע גם

והטעם שאסור שידעו, כתב המשנ"ב כדי שלא יבואו לזלזל באיסור שבת. והקשה הב"ח על הטור שכתב שעומדים זה אצל זה בפחות מג', איכא לתמוה - הלא סתם אדם רחבו אמה אחת כדמוכח בכוכין (בב"ב), וא"כ בעומדין ברחוק אמה זה מזה הוי נמי מחיצה דפרוץ כעומד מותר. ומתרץ דאדם שלא יודע שהועמד שם לשם מחיצה מסתמא נייד, יש לחשוש שמא יבוא למצב של מרובה.

במג"א מתרץ דלפיכך בעינן שיהיה פחות משלשה, משום רגליו שהם דקים כקנים, ומסתמא אין הרגלים דבוקים זה בזה, ובפרט כשהם מהלכין יש חצי אמה ביניהם. ומקשה בביאור הלכה (הלכה י"ז) אפי"ן אם הוא מהלך, הלא השיעור ג' טפחים שיש ביניהם הוא רק בסוף הרגל ולא למעלה מזה, דהא הריוח שביניהם מתקצר והולך למעלה, וא"כ אף שלמטה יש חלל בין רגל לרגל ג"ט, הלא כשנמדד קצת למעלה מזה בתוך ג' טפחים בגובה לא היה ג"ט חלל רחב בין רגל לרגל ונימא לבוד. ונשאר בצ"ע.

וכתב הרמ"א (בסעי' ז') ואין לעשות מחיצה של בני אדם רק בשעת הצורך ובשעת הדחק. ואם שכח דבר ברה"ר, יותר עדיף להוליך שם תינוקות שיביאו הדבר בלא מחיצה, מלעשות מחיצה של בני"א ושיביאנו גדול.

דף מה:

וישאל דוד בה' וכו' - הנה בספר מעשה רוקח עה"ת (פ' מטות) כתב בשם נחלת בנימין (מצוה קא) דבשבת הי' אסור לשאול באורים ותומים, כיון שהי' האותיות בולטות או מצטרפות כדאיתא (ביומא ע"ג ב'), וא"כ הוי ככותב עכ"ד.

והקשו במפרשים על דבריו מהמבואר בגמ': כאן דוד שאל באורים ותומים בשבת, וכמפורש ברש"י כאן.

והגאון מטשעבין זצ"ל בשו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' קכ"ט ס"ק ג') הביא מהתוס' (ד"ה אי וכו') די"ל דהשאלה באו"ת היתה בחול ע"ש.

עוד כמה תירוצים נאמרו בקושי' זו.

א'. תי' המהרש"ם (מובא בהר - צבי טל הרים כותב סי' ד'. ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' ל') דכיון דהי' עיר הסמוכה לספר ומותר לחלל השבת, וע"כ הי' ג"כ מותר לשאל באורים ותומים כדי לצאת ולהלחם עמם. (ובציץ אליעזר (שם) מק' על תי' זה. דהרי אי' בילקוט שמעוני דכשדוד ברח לבית אחימלך דג"כ הי' בשבת וגם שם אי' דשאל באו"ת והרי שם לא הי' מותר לחלל השבת).

נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם, וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריק, וזהו והתיצבו שם עמך ואצלתי מן הרוח וכו', וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב היה מגיע למדריגה עליונה (עיין לעיל י"ג ע"ב), וכ"ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל, ומש"ה אמר ר' יוסי לא מן הכל אדם זוכה ללמד תורה. ומכאן התירו שילך אדם למקום אחד ללמד תורה, אף על פי שאביו אומר לו שלא ילך ועובר על מצות אביו, שלא מן הכל אדם זוכה ללמד תורה. וזה הטעם בעצמו בתפלה, כי בהביט האדם אל אוהביו או לקרוביו או לרבו או למי שדעתו נוחה, תתעורר נפשו אל הכוונה השלימה, ונתוסף עליו רוח ממרום וזה דבר שהשכל מורה עליו" עכ"ל.

דף מח.

והני ד' אמות היכא כתיבא כדתניא שבו איש תחתיו כחתיו, וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה וכו' - הביא הגאון רצ"פ פראנק ז"ל (שו"ת הר צבי ט"ל הרים קוצר סי' ה') את דברי החוות יאיר (סי' ש"ו) שהק' על הא דמותר לטלטל פחות מד"א ברה"ר או ביוצא חוץ לתחום, וקשה הרי קי"ל דחצי שיעור אסור מה"ת כר' יוחנן, וא"כ יהי" אסור אפי' לטלטל פחות מד"א דהו"ל חצי שיעור דג"כ אסור.

ותי' וז"ל: "הנראה לי שאין לאסור חצי שיעור בדבר הנזכר שיעורו בתורה בפי', כגון טלטול ד' אמות דילפינן משבו איש תחתיו כחתיו וכו', דאם התורה התירה בהדיא לא מצינו שרז"ל יאסרוהו מפני חצי שיעור וכו', וכן אין ענין חצי שיעור בדבר שאין לו עיקר כלל בתורה בלאו כגון כל שיעורי טומאת אוכלין וכו' וכיו"ב דאסמכינהו בקרא בארץ חטה וכו' מ"מ לא אמרו רז"ל השיעורים רק לענין דאין בהם טומאה בפחות וכו', וכי קאמרינן בחצי שיעור אסור וכו' ושר"י מה"ת וכו' היינו בדברים שעיקרן אסורין מדאורייתא רק רבנן קבעו בהו שיעור וכו' באלו ס"ל לר"י דחצי שיעור אסור מדאורייתא וכו'" עכ"ל.

לענין ממונות, דהיינו נגיחת מועד בשור, קי"ל בזה כרב, דכיון דהמחלוקת היתה לגבי וסתות, אף די ש בזה ממילא נק"מ גם לגבי ממונות, הרי לגבי איסור ידעו שרב הי' מדקדק בהן, ולכך הלכה כמותו.

דף מז.

בזמן שאין מוצא ללמוד וכו' - מבואר כאן דכדי ללמוד תורה שרי לאדם לצאת מאר"י לחו"ל, ובתשב"ץ (קטן סי' תקס"ד) כותב: וששאלת למה לא הלכו לשם (לארץ ישראל) כל האמוראים. אשיבך, דלא הוו מותר להו, דהוו צריכים לבטל מלימודם ולשוט אחר מזונותם, דאמרינן בפרק מי שהוציאווהו (עירובין דף מ"ז) דמותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אחר רבו ללמוד תורה, כל שכן שאין לילך מרבו מחו"ל לארץ ישראל להתבטל מלימודו ולשוט אחר מזונותיו, עכ"ל.

ורבינו החתם סופר זצ"ל בתשובתו שנדפסה בקובץ כרם שלמה (שנה כ' קו' ו' ע' כ"ט) רמז להנ"ל וכותב וז"ל: מ"ש כרמכ"ת שאמנע העולים מלעלות, דרכי להראות להם מה שכתוב בסוף ספר תשב"ץ קטן, אבל חלילה לי למנוע בכח, והם רשאים, לא אני עכ"ל.

דף מז.

ר' יוסי אומר וכו' לפי שאין מן הכל זוכה אדם ללמד וכו' וא"ר יוחנן הלכה כר' יוסי - כתב הרדב"ז (ח"ג סי' תע"ב) וז"ל: "דאין ראוי לאדם שיתפלל אלא במקום שלבו חפץ, כי היכי דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ. וטעמו של דבר, כי בהביט האדם אל מי שדעתו נוחה בו, נפשו מתעוררת אל הכוונה השלימה, ודעתו מתרחבת, ולבו שמח, ינחה עליו אז רוח ה' כענין שאמרו בנבואה. (כמו שנאמר באלישע (מ"ב, ג' ט"ו) ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ד')."

עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו, תתקשר נפשו בנפשו, ויחול עליו מהשפע אשר עליו, ויהיה לו נפש יתירה, וזה

גליון זה יוצא לאור ע"י שיעור הדף היומי בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור ל'משכמי קום' לאחר הנה"ח בביהכ"ס 'תורת משה מציון רח' החוזה פינת דרכי איש, ו'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב.

ניתן לשמוע את השיעור בקו השיעורים במס' 02-5941069 חדר 791 ולהקיש 1213

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון היוצא ע"י בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

לתרומות עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' פנו לטל 0504166339 או דרך מכשירי נדרים.